

Institut d'Ecoedició: sostenibilitat editorial, ecològica i cooperativa

Nascut el 2022, l'Institut d'Ecoedició és una cooperativa de serveis que està integrada per 38 sòcies i que és del tot pionera en el seu àmbit: l'ecologia aplicada al cicle de vida dels llibres. Una ecologia calculada, estudiada, comunicada, certificada i compensada i que configura tot un full de ruta amb el futur a la vista. De peus a terra i amb la mirada a l'horitzó, n'hem parlat, intensament i extensa, amb la directora Marta Fonolleda i Riberaygua. I el bosc, en aquest cas, sí que ens deixa veure els arbres. I els arbres, el bosc. I gairebé el món.

David Fernández
Periodista
@HiginiaRoig

Barricades de paper, sí sempre hi ha una història –un detonant, un punt de partida, una esquadra. La de l'Institut d'Ecoedició és inqüestionable, geolocalitzada i concreta. I bonica i a peu de barri. Un dia, a les acaballes del segle XX, l'Eulàlia, la filla de l'Àngel Panyella, sempitern editor de la històrica impremta El Tinter del barri d'Horta de Barcelona, li va comentar que, com havia de fer un treball de final de carrera sobre l'impacte d'una indústria, havia triat el seu taller cooperatiu d'arts gràfiques. El pare li va venir a dir que ho feien bé i que d'impactes, més aviat pocs. La filla, que estudiava Ambientals, li va venir a dir: “D'aquí un any us ho dic”. Al cap d'un any, ja tenien els resultats: “Sou uns pores i ni ho sabeu!”. El pare li va dir: “I què podem fer?”. I allà va néixer, a peu d'impremta comunitària, l'ecoedició: la preocupació i la pràctica per minimitzar tot impacte ecològic. Des d'aquella presa de consciència, fa més de dues dècades, hem arribat fins aquí, amb moltes coses millorades, moltes per millorar i un enorme camp per recórrer encara.

Nascuda fa molt, de nova en té poc, però de precursora i pionera ho té tot: “Tot això té molt de català però va molt més enllà”. Perquè l'Ins-

titut d'Ecoedició ja és una institució cooperativa de referència que pren volada a l'Estat espanyol, a Europa i a l'Amèrica Llatina. Ens ho diu la Marta, que ens rep a Can Grau, a Les Masies de Roda, i que només començar la trobada ens comparteix que *“tenim una proposta molt innovadora, molt consistent i molt rellevant: és petiteta, té dos estris essencials – una calculadora ambiental i un segell de motxilla ecològica– i, sobretot, està molt ben encarrilada, en perspectiva de creixement sostingut i sostenible; i està del tot alineada amb els grans reptes ecosocials, diguem-li transició ecosocial, diguem-li Agenda 2030, diguem-li emergència climàtica”*.

Constituïda formalment l'any 2022 com a cooperativa de serveis especialitzada en ecoedició, està integrada avui per 38 sòcies, té la dinàmica del treball en xarxa i disposa d'una estructura petita, àgil i operativa –“que és la forma maca de dir-ho”. Es financen amb les aportacions dels socis i amb línies públiques d'ajuts i suport. Impulsada originàriament per Pol-len Edicions, la primera seu social la van tenir a Sant Cugat –al hub de l'ETSAV de la UPC– i actualment són a Manlleu. A l'engròs, ens detallen que la majoria de les entitats sòcies són editorials,

imprentes o associacions de publicacions, però també alguns estudis de disseny i alguna administració pública implicada, com la Diputació de Barcelona. El darrer soci incorporat dona fondària a l'abast de tot el que fan i faran: l'International Alliance of Independent Publishers. La tasca principal, la missió fundacional, és l'ecoedició des d'una triple dimensió: el foment de l'estudi, la comunicació i la certificació de la sostenibilitat editorial. És a dir: estudiar-la, comunicar-la i certificar-la. Per estudiar-la compten amb l'impagable suport científic del Centre Tecnològic Leicat, una empresa terrassenca amb 120 anys d'història en l'estudi dels cicles de vida, que els ajuden en les tasques d'investigació, auditoria i certificació. Per comunicar-la i certificar-la, disposen d'una calculadora ambiental a l'abast de tothom i d'un segell precís que garanteix l'ecoedició. Resultat provisional? “No hi ha ara mateix un sector com el del llibre –ni roba, ni tecnologies, ni joguines– amb tant detall, traçabilitat i responsabilitat ambientals”.

Si el retrovisor diu que tot va arrencar en una impremta el 2010, les primeres passes, sempre apassionants, parlen d'un diàleg permanent amb el sector, a través de parlaments de l'ecoedició, d'ecobooklabs,

JORDI BORRÀS

d'una recerca incessant i compartida per consensuar marcs i criteris. Per obrir vies i desbrossar viarany, per poder arribar a analitzar el cicle de vida d'un llibre, van crear una calculadora ambiental específica, en el marc del projecte europeu Greening Books. La simple calculadora -BookDAPer- ja els ha fet coneguts i reconeguts arreu. Amb un primer matís important: *"volíem, però, una calculadora que no fos exclusivament carbonocentrista, sinó que incorporés tot el procés de producció i distribució del llibre: aigua, energia i matèries primeres"*. Aquella calculadora -i un primer segell, LlibreLocal.cat- van ser el germen i la llavor perquè el 2022 nasqués l'Institut d'Ecoedició, tal com el coneixem avui.

Criteri rere criteri

Com una lliçó magistral, tota l'entrevista pivota pràcticament sobre els criteris consolidats de l'ecoedició. *"N'hi ha dotze i una versió ampliada a quinze, però el més important és que tots han estat consensuats en comú"*. Li demanem, però, el detall els quinze. I comencem a parar l'orella atentament. Ens diu que els tres primers -km0, paper i comunicació- constitueixen la tríada bàsica

de l'ecoedició. La primera condició és bàsica i està ben a la vora: que el llibre sigui de quilòmetre zero, d'impressió local, que s'imprimeixi al territori on es llegirà, en un context on una part important del sector editorial imprimeix molt fora de Catalunya. La Marta no s'està de trencar la llança a favor d'un sector català amb un bon parc gràfic, molt competent i competitiu. Perquè els costos ecològics de l'externalització deslocalitzada -imprimir a Turquia o la Xina- són comparables i incomparables alhora: es poden arribar a multiplicar per vuit i, aquí sí, amb alt impacte en emissió de CO₂.

El segon criteri cabdal és el paper. La matèria primera. I del diàleg fecund amb àmbits ecologistes i ambientalistes -*"a qui demanem que ens ajudin i ens posin contra les cordes"*- en va sorgir una resposta nítida: que el paper sempre tingués certificat FSC (Forest Stewardship Council) com a condició indispensable per obtenir el segell, atès que és el més exigent i qui millor garanteix un compromís ecològic en relació amb l'extracció, la cadena de custòdia o el respecte a les comunitats. El tercer criteri indistricable és la comunicació: que s'informi obertament dels impactes ambientals de cada publicació -*"és alhora una responsabilitat pròpia, un dret del consumi-*

La Marta dirigeix l'Institut d'Ecoedició, la cooperativa de serveis dedicada a l'ecologia aplicada al cicle de vida dels llibres.

dor i un deure del projecte". I la Marta torna a fer una pausa necessària: *"el llibre 100% ecològic d'impacte zero no existeix; el llibre, per comparació amb altres sectors altament contaminants com el transport, no té un gran impacte ambiental; però té un elevat impacte cultural i amb aquest compromís fomenta activament l'alfabetització ambiental"*.

A aquesta tríada inicial -*"si comences, comença per aquí"*- la segueixen una dotzena més de criteris, que marquen un full de ruta compartit per on continuar avançant en el present i en el futur. Suren un rere l'altre, entrellucats i retroalimentats: l'ecodisseny; la gestió ambiental i de residus de l'organització; l'elecció de tintes -d'origen vegetal i no mineral-, la perillositat dels tòners i la importància de deixar-se assessorar; la impressió mateixa -per sistema òfset o digital, segons la tirada requerida. El següent, ben contemporani, és l'impacte digital del procés de producció i l'enorme impacte d'uns dispositius electrònics sense segell de motxilla ecològica -*"per compensar l'impacte d'un dispositiu de lectura digital, caldria llegir 33 llibres digitalitzats de 360 pàgines cadascun durant un any i es necessitarien 15 anys per amortitzar la petjada de carboni d'un llibre electrònic"*. I més criteris: les planxes emprades, els tipus d'acabats i els embalatges; l'ajustament del tiratge -recomanant estudi de demanda prèvia o l'opció de precompra amb campanyes de micromecenatges-; les llicències d'ús de les obres -privatives o obertes, que afecten la durabilitat-, i l'energia emprada durant tota la cadena del producte, destacant l'origen d'aquesta. En la versió ampliada, els tres darrers criteris de més recent incorporació són l'ús de la banca ètica, el bon viure -el respecte als drets de treballadores i treballadors i la creació d'ecosistemes laborals dignes- i, finalment, la compensació ecològica. Tot plegat es podria resumir finalment, venint de la tríada, en un quartet entrellucat: calcular, reduir, comunicar i compensar. Calcular per reduir, reduir per comunicar, comunicar per compensar.

Perspectives de present i de futur

Construïda fa temps la filosofia i la praxi de l'ecoedició, disposant fa molt de criteris clars i consolidats, avui treballen amb dos estris fonamentals, prou suggeridors i prou útils i ja referits: la calculadora ambiental i el segell ecològic. *"El futur, l'objectiu és innegable i ben ample: que tothom pugui al tren de l'ecoedició"*, sosté la Marta, categòrica. Sempre des de la vocació d'avançar, ens informa que *"ara continuem treballant en la millora de la calculadora i del segell, perquè cada cop sigui més comunicatiu i més entenedor quin és l'impacte de cada publicació i quin és l'estalvi assolit"*. *"Al capdavant"*, rebla, *"som, sobretot, un projecte de comunicació ambiental"*. Diu encara més: *"no voldríem ser l'alternativa, sinó allò normal; no l'excepció, sinó la norma; esdevenir l'opció prioritària, perquè ni és difícil ni costa molt"*. Per al futur, apunten el treball en aliances internacionals: actualment treballen –i molt– amb el Centro Regional para el Fomento del Libro en América Latina que, sota el paraigua de la UNESCO, ja estan perfilant els propis criteris locals per implantar l'ecoedició. També són a punt de començar un nou projecte a Europa, perquè *"en el fons som una declaració ambiental de producte, com una ISO, i estem repensant com fer-la realitat, com aplicar les normatives internacionals i com implementar els protocols de verificació"*.

Tàctica i estratègia, combinen sempre una doble mirada: *"el discurs de l'ecoedició, sí, és possibilista, per poder començar a treballar ja, amb coses que es poden fer demà mateix i que tenen impacte real i sense renunciar mai a l'horitzó de la transformació holística del sector"*. Acabem debatent sobre com ens atrapa la nova condició pantàlica –de brutal i ignorat impacte global–, sobre la durabilitat de les coses i sobre el valor sense preu del llibre: *"el llibre és també un producte de consum, però també és cultura i literatura, conserva*

Amb aquest segell, l'Institut de l'Ecoedició certifica que aquest títol ha estat imprès seguint criteris d'ecoedició:

- Producció local
- Ús de paper certificat FSC
- Càlcul dels impactes ambientals i publicació dels estalvis (motxilla ecològica)

Pots trobar més informació a instituteoedicio.cat

Títol: Cooperació Catalana

Editorial: Fundació Roca i Galès

Any: 2026

Impremta: Cevagraf, SCCL

bDAP202600056

MOTXILLA ECOLÒGICA				
Aquest quadre resumeix l'impacte ambiental d'aquest exemplar, des de la seva creació fins que t'ha arribat a les mans i fins que acabi la seva vida útil.				
				
PETJADA DE CARBONI (g CO ₂ eq)	RESIDUS GENERATS (g)	CONSUM D'AIGUA (L)	CONSUM D'ENERGIA (MJ)	CONSUM DE MATÈRIES PRIMERES (g)
441	14	9	10	200
63	1	1	1	24
Aquests són els ESTALVIS que hem aconseguit generar en aquest exemplar gràcies als criteris d'ecoedició*				
* Respecte una publicació comuna				
	La petjada de carboni d'aquest exemplar és equivalent a la petjada emesa per Google durant 0,88 mil·lisegons d'operació.			

el valor d'un objecte que va més enllà, que conté un relat, i pot servir també per canviar les regles del joc del monopoli". Com acabem? Doncs amb una crida inacabada: *"una crida a associar-se a l'Institut, que és molt fàcil –una aportació de capital social de 200 euros retornables–; una crida a treure la calculadora, que és molt senzilla; una crida a implicar-se per a editorials, impremtes i administracions públiques alineades amb l'agenda 2030, atès que és una eina molt útil per aconseguir aquests objectius que, a més, facilita moltes dades; i una crida també a autors i autors inquiets o compromesos amb l'emergència ecològica global"*. Però acaba anant al moll de l'os, amb ànima cooperativa i plenament conscients tant dels avenços assolits com del que queda per fer: *"tenim quelcom que ningú fa; perquè cap altre sector té una declaració ambiental com aquesta; i això és brutal i això és esperançador"*.

Totes duem motxilla pròpia

De fet i de paraula, amb llums i taquígrafs i mans a l'obra. L'entrevista ha servit també per autoavaluar la motxilla ecològica d'aquest número de *Cooperació Catalana* que tens entre mans. El quadre expressa, en la franja verda, els estalvis assolits amb criteris d'ecoedició per cada exemplar, en comparació amb una publicació comuna i avaluant cinc valors: la petjada de carboni, els residus generats, el consum d'aigua, el consum d'energia i el consum de matèries primeres. L'exemplar de la revista equival, per llogar-hi cadires, a la petjada emesa per Google durant 0,88 mil·lisegons d'operació. En l'impacte digital de l'entrevista, caldria destacar que si bé el fotògraf Jordi Borràs es va desplaçar fins a Osona, el periodista va haver de renunciar al desplaçament en transport públic –per l'odissea incerta que implica moure's amb la R3 de Renfe– i, a contràcor, va haver de fer l'entrevista telemàticament.